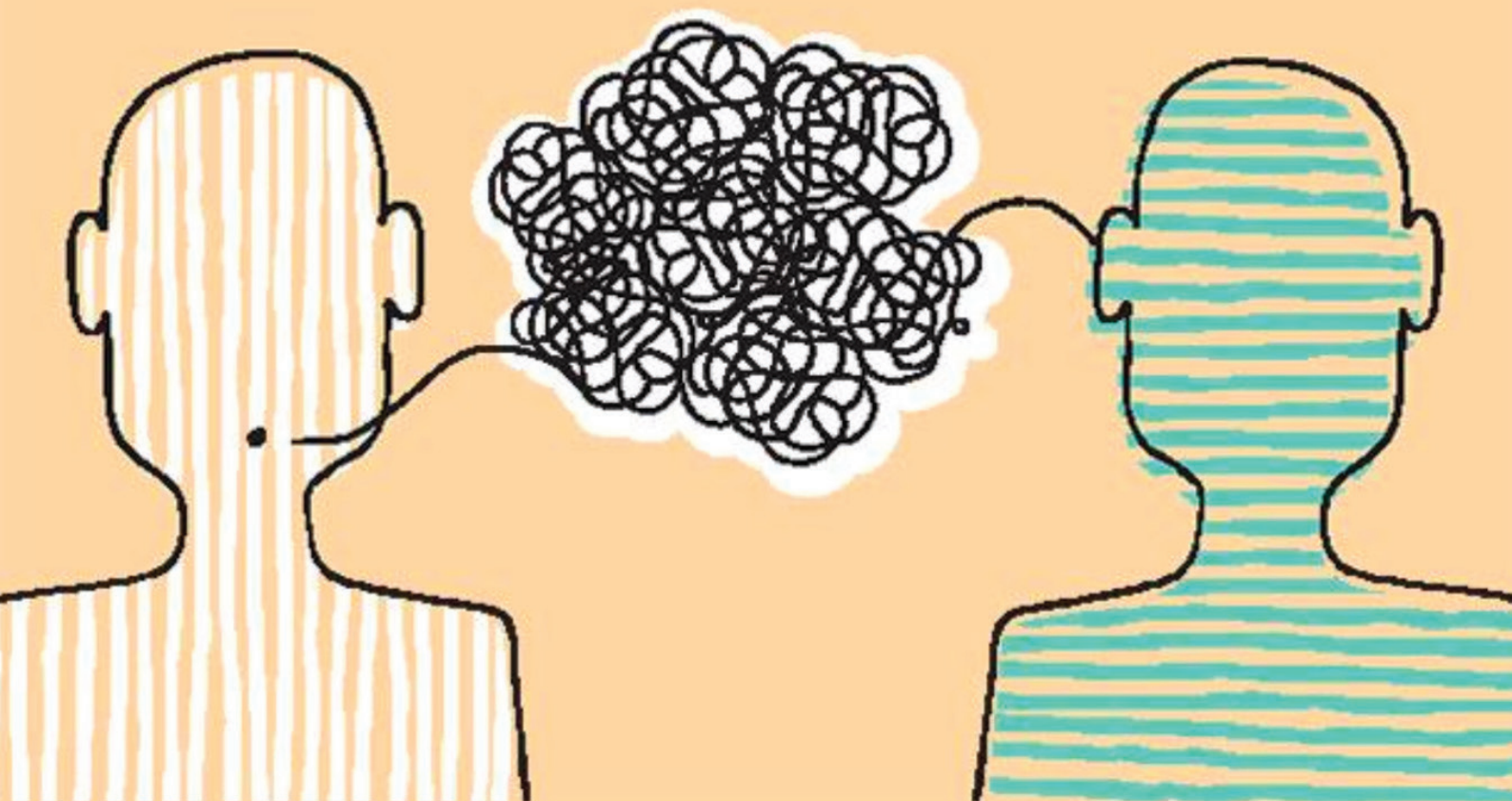

SPOL IN SPOŠTOVANJE

Strategije kultiviranja razlik

**Posvet v organizaciji Slovenske akademije znanosti in umetnosti
ter Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani**

**Velika dvorana SAZU,
14. november 2019**

PROGRAM

11.00–11.30 Prijava

11.30 Pozdravni nagovori
- akad. prof. dr. **Peter Štih**, podpredsednik SAZU
- prof. dr. **Roman Kuhar**, dekan Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
- pesnik **Boris A. Novak** kot pobudnik posveta

PRVI PANEL:

11.45 **Maca Jogan**: »Naravni red« in družbeno-jezikovna evolucija
12.00 **Rastko Močnik**: Boj za emancipacijo žensk in identitetne politike
12.15 **Marko Snoj**: Slovnični spol od spočetja do rojstva
12.30 **Saška Štumberger**: Spoljenje v slovenščini od neseksistične do spolno vključujoče rabe jezika
12.45 **Tatjana Marvin**: Nezaznamovani spol v slovenščini
13.00–13.15 Razprava
13.15–13.45 Odmor

DRUGI PANEL:

13.45 **Vesna Mikolič**: Raziskovanja v in o jeziku – medjezikovna primerjava spola v slovenščini in italijanščini
14.00 **Petra Stankovska**: Primerjava med češčino in slovenščino (spolno občutljiva raba jezika v češčini in slovenščini ob upoštevanju jezikovnega sistema, komunikacijskih navad in zvrsti besedil)
14.15 **Irena Stramljič Breznik**: Konkurenčnost obrazila *-ka* in *-ica* na izbranih primerih novejših feminativov
14.30 **Eva Bahovec**: Ali je spol koristna kategorija lingvistične analize?
14.45–15.00 Razprava
1
5.00–15.15 Odmor

TRETJI PANEL:

15.15 **Tilen Štajnpihler Božič**: Spolno občutljiva raba jezika v predpisih
15.30 **Rajko Muršič**: Protislovja birokratskega govora, vsakdanjega spoljenja in domen znanja
15.45 **Monika Kalin Golob** in **Jasna Mikić**: Najpogostejši argumenti proti uvajanju sprememb v seksistični rabi jezika: tuji in slovenski primeri
16.00 **Boris Kern** in **Branislava Vičar**: Jezikovne prakse med margino in normo
16.15–16.30 Razprava
16.30–16.45 Odmor

SPOL IN SPOŠTOVANJE

ČETRTE PANEL:

- 16.45 **Renata Šribar:** Odpiranje problemskih registrov, omejevanje njihove zagatnosti z demokratičnimi rešitvami
- 17.00 **Matejka Grgič:** Kritična analiza diskurza kot orodje za primerjalne raziskave o ubesedovanju spola v dveh ali več jezikih
- 17.15 **Mojca Šorli:** Spol m/ž: od slovničnih dejstev do percepcije (družbenih) pomenov
- 17.30 **Tjaša Markežič in Irena Stramljič Breznik:** Ali se na razpis za delovno mesto *profesorja* lahko prijavi tudi *profesorica*?
- 17.45 **Blaž Šoba:** Gospa profesor, gospa doktor. Nespoštljivo?
- 18.00–18.30 Razprava

POVZETKI REFERATOV

Maca Jogan

»NARAVNI« RED IN DRUŽBENO-JEZIKOVNA EVOLUCIJA

Če hočemo razumeti kateri koli delni družbeni pojav v sodobnosti, ga moramo umestiti v zgodovinsko dinamiko celovite biosocialne reprodukcije (samoobnavljanja) družbene strukture, ki temelji na naravni spolni diferenciaciji in kulturni povezanosti, katere osnovno sredstvo je jezik. Jezik je tako produkt strukture družbe kot dejavnik njenega spreminjanja, njegovo oblikovanje in uporaba sta neločljivo povezani z institucionalno varovanim (razrednim in spolnim) družbenim redom. Z jezikom kot ključnim sporazumevalnim orodjem (od raznolike pomenske določenosti pojmov do spolno raznolike vsakdanje rabe) se vsestransko usmerja konkretno mišljenje, obnašanje in delovanje ljudi.

V prispevku bom predstavila ključne značilnosti poustvarjanja objektivne (»naravne«) dediščine, kateri je pred stoletjem G. Simmel določil spolno poreklo z obrazcem: objektivno=moško. V začetku 21. stoletja obilje raziskovalnih izsledkov v sociologiji (in sorodnih disciplinah) predstavlja zanesljivo podlago za označitev zgodovinsko prevladujočega družbenega reda: to je moško-središčni (androcentrični) red, ki se počasi in le težko razkraja. Z moško univerzalno jeziko-tvornostjo in z dolgotrajnim izključevanjem žensk iz območja razuma se je spolno enostranski red ponaravil (naturaliziral). Zato se tudi težnje po celovitem enako(pravnem) vključevanju obeh spolov v ustvarjanje (znanstvene) vednosti uresničujejo počasi; jezik v tem procesu ni izjema. Za postopno erozijo integralnega moško-središčnega reda so pomembna in potrebna tudi prizadevanja za odpravljanje spolno diskriminatornih potencialov v vsakdanji uporabi jezika.

Rastko Močnik

BOJ ZA EMANCIPACIJO ŽENSK IN IDENTITETNE POLITIKE

Teorija jezikovnega znaka v ozadju zahtev za »spolno občutljivo rabo jezika« meni, da so klasi-fikacijski izrazi (Fregejevi *Begriffe*) »gendered, ospoljeni«,¹ se pravi, da ustrezajo dejanskemu spolu² referentov referencialnih izrazov, ki se uvrščajo v ekstenzijo klasifikatorjev. Preprosto rečeno: v »prvi ligi« lahko tekmujejo samo ženske ekipe, za moške ekipe si je treba izmisliti novo klasifikacijo, denimo, »prvi razdelek«; »Krim« je ustrezen naziv za ekipo, v kateri igrajo moški, v »Olimpiji« lahko nastopajo samo ženske. Posplošeno povedano: jezikovna simbolna mreža je, vsaj kar zadeva »spole«, biunivokna preslikava realnega sveta. Ni metafor, ni meto-nimij, ni poezije ne jezikovnih iger.

V kakšnih družbenozgodovinskih pogojih lahko nastane taka teorija?

1 Slovenščina ne loči med *sexus* in *genus*. Tudi če bi ločevala, bi problem ostal: *sexus* je »biološki« spol, *genus* je slovnični spol – kako pa bi rekli družbeno skonstruiranemu spolu? Ali pa spolu, ki ga individuum zahteva zase? Anglo-ameriščina uporablja »gender« tako za slovnični spol kakor za družbeno skonstruirani spol. Rešitev je *pis-aller*.

2 Odprto puščamo, kaj je »dejanski« spol. Zdi se, da je to v ideologiji »spolno občutljive rabe« spolna kategorija, v katero se z avtoriteto prve osebe uvrščata posameznica ali posameznik; da je to njuna »samo-pripisana identiteta«.

Marko Snoj

SLOVNIČNI SPOL OD SPOČETJA DO ROJSTVA

V začetku je bila beseda. In beseda ni imela spola. Jezik naših prednikov je brez slovničnega spola živel zelo dolgo, vse do praindouralskih časov in še dlje, saj indoevropskim jezikom najbližji uralski in celo ugrofinski ne poznajo te slovnične kategorije. Pred ne več kot osem in ne manj kot šest tisoč leti pa se je v razvoju praindоеvropsčine začel razvoj v smeri razlikovanja med samostalniki, ki so lahko nastopali v skladijski vlogi osebka, in samostalniki brez te potrebe. Prvi so označevali žive stvari in so imeli v imenovalniku, ki odseva osebek, končnico *-s*, drugi imenovalnika niso potrebovali, saj so se vedno pojavljali le kot predmet. Iz skupnega praspola so se torej izločili samostalniki kategorije živosti. Ko je v bolj zapletenem mišljenju tudi neživa stvar lahko nastopila kot subjekt, je vlogo imenovalnika prevzel tožilnik. Zato je v domala vseh indoevropskih jezikih z ohranjenim srednjim spolom imenovalnik srednjega spola enak tožilniku srednjega in moškega spola s končnico *-m*, ne pa tudi imenovalniku moškega spola s končnico *-s*, po katerem se ta razlikuje od srednjega. Živi spol je sprva veljal za oba naravna spola. Tako stanje je ohranjeno (ali ponovno vzpostavljeno) v anatolskih jezikih, nekaj ostankov pa najdemo tudi v grščini in drugih starih jezikih. Odcepitev ženskega slovničnega spola od prvotnega živega torej datira v pozno praindоеvropsčino, nekako v 4. tisočletje pr. n. št. Odcepitev, ne razdružitev. Ženski slovnični spol je bil namreč označen s pripono *-h₂*, npr. **h₁ékwe-* »konj« (lat. *equus*): **h₁ékweh₂-* »kobila« (lat. *equa*). Kar je ostalo od nekdanjega živega spola, danes imenujemo moški spol. Ker je ta v odnosu do ženskega neoznačen, je razumljivo, zakaj je v vseh indoevropskih jezikih vključevalen: samostalniki raznih spolov se ujemajo z atributom ali predikativom v moškem spolu, npr. *oče in mati sta dobra*, *pater et mater boni sunt*, medtem ko se z atributom ali predikativom v obliki za ženski spol ujemajo le odnosnice ženskega slovničnega spola: *mati in hči sta dobri*, *mater et filia bonae sunt*.

Saška Štumberger

SPOLJENJE V SLOVENŠČINI: OD NESEKSISTIČNE DO SPOLNO VKLJUČUJOČE IN OBČUTLJIVE RABE JEZIKA

Prispevek prikazuje jezikoslovni pogled na spreminjanje jezika s stališča spola (spoljenje). Pobuda za spreminjanje jezika je v devetdesetih letih prišla iz politike. Predlog za jezikovne spremembe je prvi predstavil Urad za žensko politiko, ki je deloval kot samostojna strokovna služba Vlade Republike Slovenije. Kot seksistično rabo so v Neseksistični rabi jezika opredelili tudi »sistematično rabo moške (slovnične) oblike namesto in na mestu ženske, zapostavljanje, zamolčevanje oz. neomenjanje žensk v korist moških« (7), pri utemeljevanju nujnosti sprememb pa so se sklicevali na obveznosti in dolžnosti članstva v Svetu Evrope.

Izhodišče razprave je doživelo kritične odzive jezikoslovcev Viktorja Majdiča, ki je opazil podobnosti z marizmom v Sovjetski zvezi, Toma Korošca, ki je opozoril, da je slovnično normiranje del slovnice, in Marka Stabeja, ki je povedal, da je nezaznamovanost slovnične kategorije moškega spola jezikovno dejstvo.

Po letu 2000 se je razprava premaknila v nejezikoslovne kroge, Ursula Doleschal pa za ta prizadevanja meni, da so z jezikoslovnega vidika nezadovoljiva, ker jim manjka jezikoslovno orodje, zato povezave, ki so bile v preteklosti že pojasnjene, niso niti omenjene niti v celoti razumljene.

Spremenila se je terminologija in dobili smo spolno vključujočo in občutljivo rabo jezika. Termina se uporabljata kot sinonima, čeprav v jezikoslovju označujeta nasprotni postopke spoljenja.

Tatjana Marvin

NEZAZNAMOVANI SPOL V SLOVENŠČINI

Prispevek obravnava problematiko nezaznamovanega spola v slovenščini, kjer je nevtralna oblika, enaka obliki za moški spol. Nekateri govorniki vidijo tak slovnični sistem kot izključujoč do oseb, ki niso moškega spola.

Pri obravnavi nezaznamovanega spola je nujno upoštevati dejstva, ki so plod jezikoslovnih raziskav. Spol v jeziku je slovnična kategorija in ni nujno povezan z biološkim spolom (npr. *dekle, deklič, otrok*, spol pri neživih samostalnikih itn.). Jeziki imajo različne strategije za izbiro nezaznamovanega spola; ena je uporaba že obstoječe oblike, kjer jezik ni diskriminatoren do posameznih družbenih skupin, ampak le sledi principu ekonomičnosti in izbere morfološko najbolj preprosto obliko (Vidovič Muha 1997, 2019, Arsenijević 2018). To je podkrepljeno z dejstvom, da je nezaznamovani spol lahko tudi ženski (Corbett 1991), ter z zgodovinskim razvojem indoevropskih jezikov: v praindoevropsščini sta obstajala le moški in srednji spol za označevanje kategorij živo-*neživo*, pozneje se je razvil še ženski kot zaznamovani živi spol (Matasović 2004). Tak sistem pozna jezik še danes pri generični rabi.

Rešitev problematike nevtralnega moškega spola vidim v dveh smereh: a) destigmatizacija nevtralnega moškega spola preko jezikoslovnih raziskav zgodovinskega razvoja jezika in b) vključujoča raba jezika, ki ne posega v jezikovni sistem, npr. izogibanje jezikovnim stereotipom, raba moške in ženske oblike pri naslavljanju, poklicih in funkcijah.

Vesna Mikolič

RAZISKOVANJE V IN O JEZIKU – MEDJEZIKOVNA PRIMERJAVA SPOLA V SLOVENŠČINI IN ITALIJANŠČINI

Spol v jeziku je ena od tistih jezikovnih kategorij, ki najbolj neposredno slikajo družbena razmerja v jeziku. Vsi jeziki, ki so se odločili slediti priporočilom Organizacije združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo in Sveta Evrope o uporabi neseksističnega jezika, se danes soočajo s podobnimi vprašanji, ki pa odslikavajo tako specifične spolne vloge kot odnos do jezika v posamezni družbi. V prispevku bodo predstavljena prizadevanja italijanskega jezikoslovja za spolno občutljivo rabo jezika. Na tej osnovi bo narejena kratka primerjava med nekaterimi možnostmi, ki jih za tako jezikovno rabo ponujata slovenski in italijanski jezik. Tudi ta primerjava pokaže, da je za doseganje spolno čim bolj uravnotežene ga jezika dobrodošlo na eni strani raziskovanje v jeziku in rahljanje včasih pretoge norme, na drugi pa spremljanje tako jezikovne rabe kot jezikovne zavesti glede spola v jeziku z različnimi raziskovalnimi pristopi.

Petra Stankovska

SPOLNO OBČUTLJIVA RABA JEZIKA V ČEŠČINI IN SLOVENŠČINI OB UPOŠTEVANJU ZAKONITOSTI JEZIKOVNEGA SISTEMA, KOMUNIKACIJSKIH NAVAD IN ZVRSTI BESEDIL

Češčina in slovenščina sta si sistemsko, leksikalno in po kulturnozgodovinskem ozadju precej podobni. Tudi prvi aktivni poskusi uvedbe spolno občutljive rabe jezika (v češkem prostoru: *genderově vyvážené vyjadřování*, »spolno uravnoteženo izražanje«) v prakso se pojavljajo v češkem in slovenskem prostoru v sredini devetdesetih let 20. stoletja v povezavi s priporočili Sveta Evrope o spolno občutljivi rabi jezika. V prispevku bomo primerjali načine izvajanja te jezikovne politike v obeh jezikovnih okoljih, povzeli podobnosti in razlike v dejanskih rešitvah na ozadju sistemskih zakonitosti obeh jezikov ter poskušali presoditi, kateri posegi v rabo jezika in v kolikšni meri so sprejemljivi in smotrni. Proučili bomo tudi možnosti, ki jih oba jezika ponujata za uresničevanje spolno občutljive rabe ob upoštevanju in spoštovanju jezikovnega sistema ter sporočanje potreb pri sestavljanju različnih zvrsti besedil. Kaže se namreč, da je lahko pri nepremišljenem uvajanju nekaterih elementov, ki naj bi pripomogli k uresničevanju spolno občutljive rabe jezika, izsledek dvomljiv ali pa celo nasproten zelenemu.

Irena Stramljič Breznik

KONKURENČNOST OBRAZILA -KA IN -ICA NA IZBRANIH PRIMERIH NOVEJŠIH FEMINATIVOV

V prispevku na izbranih parih feminativov obravnavamo konkurenčnost obrazil *-ka* in *-ica*, ki veljata za primarno specializirani obrazili med feminativi. Znotraj njih bomo obravnavali samo tiste ženskospolske tvorjenke, ki nastajajo tako, da se ženskospolsko obrazilo dodaja neposredno na moškospolsko obliko (*promotor – promotorka : promotorica*).

Besedotvorna morfematika kot vir stilnega vrednotenja in pomenske diferenciacije je prvič sistematičneje predstavljena v obsežni Toporišičevi razpravi iz leta 1973, v kateri opozori na priimkovne feminative, ki se jih drži prizvok pogovornosti ali starinskosti.

Variantnosti istopodstavnih feminativov občnoimenske leksike, zajete v SSKJ, pa je bilo posvečenih kar nekaj raziskav v poznejših letih (Stramljič Breznik 1991, 1994, 1994/95; Markežič 2019).

Za primerjalni pregled smo izbrali tri pare feminativov: a) iz domače podstave z domačim obrazilom (*poštar – poštarka : poštarica*) in b) iz prevzete podstave s prevzetim obrazilom (*blogger – bloggerka : blogerica* in *koordinator – kordinatorka : koordinatorica*).

Njihovo pojavnost bomo preverjali z vidika zajetosti v slovarjih sodobne slovenščine in pravopisu na spletišču Fran ter soočili tam priporočene oblike z dejansko rabo v korpusu Gigafida 2.0. Na podlagi tako zbranih podatkov bomo podali oceno, ali se v rabi uveljavlja oblika, ki je v priročnikih priporočena, ali pogostejša oblika sledi sistemu obrazilne kombinatorike in ali je med obema oblikama mogoče zaznati bodisi pomensko bodisi stilno zaznamovanost.

Eva Bahovec

ALI JE SPOL KORISTNA KATEGORIJA LINGVISTIČNE ANALIZE?

Prispevek je namenjen predstavitvi strukturalne analize in nekaterih novih vidikov raziskovanja na tem področju. Osredotočen je na izpeljavo glavnih kategorij splošnega jezikoslovja, njihovo navezavo na teorijo izjavljanja in njihovo kritično osvetlitev v luči spola in spolne razlike. Analizi in komentarju nekaterih primerov rabe slovenskega jezika sledi umestitev v širši kontekst razprave o vprašanju *Ali je spol koristna kategorija lingvistične analize?* V sklepnem delu prispevka so povzeti glavni argumenti, na katere je mogoče opreti pritrديلen odgovor na zastavljeno vprašanje.

Tilen Štajnpihler Božič

SPOLNO OBČUTLJIVA RABA JEZIKA V PREDPISIH

V preteklem letu se je v slovenski javnosti in stroki (ponovno) razplamtela razprava o spolno občutljivi rabi jezika. Stroka je o tem vprašanju v pretežnem delu razpravljala nekje na presečišču jezikoslovnega (lingvističnega) in družboslovnega (zlasti sociološkega in antropološkega) polja. Ob tem pa velja spomniti, da je bil povod za oživitev strokovne in javne razprave precej specifičen konkreten primer, tj. odločitev ene od članic Univerze v Ljubljani o postopni spremembi pristopa k spolno občutljivi rabi jezika v (internih) pravnih aktih. To izhodišče razprave jasno pokaže, da se tokrat v kontekstu širše razprave neposredno odpirajo tudi vprašanja prava, tj. vprašanja in izzivi, povezani z oblikovanjem in sprejemanjem predpisov, ki jih v pravnem diskurzu (v pretežni meri) naslavlja nomotehnika. Kljub temu pa skoraj ni bilo mogoče zaznati odmeva te razprave v pravniški srenji, prav tako pa sta se pravnim vidikom te problematike v pretežni meri izognili javna in strokovna razprava. Namen tega prispevka je izpostaviti prav ključna vprašanja, ki se odpirajo, ko začnemo o spolno občutljivi rabi jezika govoriti v kontekstu posebne vrste pravnih besedil, tj. predpisov. Pri tem bosta v ospredju zlasti dva sklopa vprašanj, in sicer, prvič, v kolikšni meri je lahko (tudi) jezik zakona primeren teren za uveljavljanje prizadevanj za spolno občutljivo rabo jezika; drugič, kako je mogoče prizadevanja za spolno občutljivo rabo jezika implementirati na področju priprave pravnih predpisov.

Rajko Muršič

PROTISLOVJA BIROKRATSKEGA GOVORA, VSAKDANJEGA SPOLJENJA IN DOMEN ZNANJA

Jezik ni zgolj domena jezikoslovcev, pravo ni zgolj domena pravnikov, matematika ni zgolj domena matematikov. Ljudje govorimo, sodimo o ustreznem in napačnem ravnanju ter računamo. Ni domene, ki bi si jo lahko prilaščali le najboljši poznavalci teh domen. V vsakdanjih praksah, ki jih spremljamo strokovnjaki za te prakse, etnologi, te domene tudi spreminjamo.

Če hočemo razumeti vik in krik zaradi uporabe reprezentativne ženske govorne oblike na filozofski fakulteti, se ne smemo pogovarjati zgolj o jezikoslovnih pogledih na jezik, temveč ponovno vzeti jezik kot eno temeljnih orodij sporazumevanja in človeškosti človeštva.

Živimo v času, ko moramo presekati z impulzi lepe duše, ki vedno najde tisoč in en razlog, da ničesar ne spremeni. Zato takšne reakcije na obrat v tistem delu komunikacije, v katerem besede tako rekoč postajajo meso. To je govor birokracije. Poleg pravne govorice ni drugega govora, ki bi bolj dramatično posegal v življenje vsakega posameznika in posameznice. Zato bom v svojem prispevku spregovoril o moči birokratskega govora in izrekanja.

Druga ključna razsežnost sodobnega govora je izjemna odprtost izražanja doslej nevidnih razlik v identifikacijskem iskanju najmlajših generacij, predvsem spolnih. Kulturne in družbene razsežnosti aktivnega spoljenja, ki je prišlo v ospredje predvsem na družbenih omrežjih, moramo jemati kot simptom časa, ki govori o tem, da je čas prevlade enega samega spola, ki govori za vse, dokončno mimo.

Monika Kalin Golob in Jasna Mikić

NAJPOGOSTEJŠI ARGUMENTI PROTI UVAJANJU SPREMEMB V SEKSISTIČNI RABI JEZIKA: TUJI IN SLOVENSKI PRIMERI

Z vstopom žensk na področje javne sfere in družbenih odnosov so se pojavile potrebe po kulturni preobrazbi, predvsem na nivoju jezika (Irigaray, 1998, str. 119), ki bi na ustrezen način predstavljal in nagovarjal oba spola. Eno pomembnejših vprašanj, ki so si ga v povezavi s tem postavljale številne feministične jezikoslovke in jezikoslovci, je, ali lahko izkoreninjenje jezikovnega seksizma spremeni položaj žensk in moških v družbi. Številni nasprotniki in nasprotnice jezikovnih sprememb v imenu uvajanja neseksističnih alternativ se s to predpostavko ne strinjajo, za kar navajajo številne argumente. Cilj prispevka bo osvetliti področje ključnih argumentov, ki se v tuji (poudarek na angleški) literaturi pojavljajo proti uvajanju sprememb v smeri večje jezikovne enakosti, in jih primerjati z argumenti slovenskih (v našem primeru pretežno) jezikoslovk in jezikoslovcev (in drugih strokovnjakov in strokovnjakinj) ter ponuditi odgovore nanje. Glede na to, da gre v osnovi za dva jezika, ki na različne načine izražata in razumeta spol, bo zanimivo videti, do katere mere so si njuni argumenti proti uvedbi jezikovnih sprememb podobni (tj. so splošni in veljajo za vse jezike) in v katerih kategorijah se razlikujejo (tj. so jezikovno specifični).

Boris Kern in Branislava Vičar

JEZIKOVNE PRAKSE MED MARGINO IN NORMO

V zadnjih dveh letih v slovenskem prostoru poteka na novo oživljena polemična razprava na temo jezika in spola, ki jo je tokrat spodbudil odgovor na temo o ustreznosti rabe podčrtaja za izražanje nebinarnih spolnih identitet v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Razprava je pokazala na izhodiščno nasprotje med strukturalističnim in poststrukturalističnim pojmovanjem spola in jezikovnega sistema, obenem pa je odprla pomembno vprašanje družbene normativnosti in marginalizacije. V prispevku izpostavimo predpostavke strukturalističnega jezikoslovja, kot sta predpostavka avtonomnosti jezika kot kognitivnega sistema in predpostavka spolnega binarizma, ter pokažemo na njihove družbene implikacije. S pristopom kvirovskega jezikoslovja kot posebne veje poststrukturalističnega jezikoslovja se ukvarjamo z vprašanjem, ali so binarizmi, vgrajeni v teoretski jezikoslovni okvir, resnično produkt nevtralne analize jezikovnih podatkov ali deloma funkcionirajo kot sredstva marginalizacije določenih skupin govork_cev, tudi pri znanstvenem preučevanju njihovih jezikovnih praks. Na koncu osvetlimo pomen in legitimnost iskanja alternativnih jezikovnih praks za izražanje pluralnosti spolov ter njihovo vlogo pri destabilizaciji hegemonih spolnih diskurzov.

Renata Šribar

ODPIRANJE PROBLEMSKIH REGISTROV, OMEJEVANJE NJIHOVE ZAGATNOSTI Z DEMOKRATIČNIMI REŠITVAMI

Jezikovne politike in strategije ospoljenja skozi jezik in njegovo rabo razpirajo mnoga družbena nasprotja sodobnosti. Nizam jih z mislijo, kako se prilagajajo ravnem družbenega upravljanja, navzdol od systemske preko strukturne do subjektne ravni:

- delovanje oblasti in mehanizmi njenega utrjevanja,
- smoter in zanke spolnih identitet in spolnega (samo)identificiranja,
- jezik in načini njegova normiranja,
- patriarhalna vrzel med normiranim in promoviranim na eni strani in prakso na drugi,
- tuji zgledi in domače prilagoditve,
- javne razprave in njihova podrejenost matrici političnih nasprotij in sovražnosti.

Predstavljene teme, za katere so značilne poenostavljene, nasprotujoče si interpretacije dveh polov, bom opredelila na primeru »vključujoče« slovenščine z vidika spolov in preseganja administrativno pripoznanih spolnih identitet v akademskem okolju. Ob tem se mi poraja načelno vprašanje, ali bi morda lahko, tako kot bi se za raziskovalni in visokošolski sektor spodobilo, presegle in presegli obstoječe stanje, ki je, če generaliziram, zgolj še ena ponovitev javnih diskusij, ki ne presegajo ideologije dveh taborov.

Orodje, kolaž demokratično naravnanih zgledov za diskusijo o »vključujoči« rabi jezika na področju spolov in transspolov je na univerzah in višjih šolah v Evropi, ZDA, Kanadi in Avstraliji dovolj. Kot »nulti«, izhodiščni primer navajam aktualno praktično obrazložitev besednega para »vključujoči jezik«. Našla sem ga, zadevi primerno, v študentskem priročniku Univerze John Hopkins: to je jezik, ki vnaprej premisli, ali je naslavljanje po spolu nujno, če da, naj se poišče neštevni edninski samostalnik (denimo – če primere preslikam v slovenščino: mladina, študentarija, občestvo ...); v primeru, ko je ospoljeno naslavljanje zaželeno, pa naj se navedejo vse na spol nanašajoče se identifikacije.

Matejka Grgič

KRITIČNA ANALIZA DISKURZA KOT ORODJE ZA PRIMERJALNE RAZISKAVE O UBESEDOVANJU SPOLA V DVEH ALI VEČ JEZIKIH

V prispevku obravnavam specifičen primer ubesedovanja spola v slovenskih in italijanskih medijih ob primeru priplutja humanitarne ladje Sea-Watch z 42 migranti v pristanišče na italijanskem otoku Lampedusa konec junija 2019. Ladji je poveljevala kapitanica Carola Rackete. O dogodku so italijanski in slovenski mediji obširno poročali, med drugim pa so novice objavljali tudi na svojih spletnih straneh in družbenih omrežjih.

Za namene tega prispevka me je zanimalo predvsem, kako so slovenski in italijanski mediji naslavljali in predstavljali kapitanico Rackete. Raziskavo sem izvedla na omejenem obsegu petdesetih prispevkov, objavljenih na spletnih straneh petih italijanskih in treh slovenskih medijev, od katerih eden izhaja v Trstu. Z metodo kritične analize diskurza sem analizirala ubesedovanje spola znotraj upovedovanja (naracije); posebej sem se osredotočila na označevanje akterke in na rabo nekaterih specifičnih poimenovanj, ki so v leksikografskih virih obeh jezikovnih okolij obravnavana kot nezaznamovana.

Izsledki analize so pokazali na nekatere pomenljive razlike med slovenskimi in italijanskimi mediji, prav tako pa tudi na razlike v leksikografskih virih in orodjih obeh jezikovnih okolij. Iz raziskave izhaja arhetipsko ambivalenten odnos do akterke in razlika med ubesedovanjem spola v primeru moških in ženskih akterjev_akterk.

Mojca Šorli

SPOL M/Ž: OD SLOVNIČNIH DEJSTEV DO PERCEPCIJE (DRUŽBENIH) POMENOV

Za kakršnokoli smiselno nadaljnjo obravnavo o razmerjih med jezikom in spolom v kontekstu spolno občutljive rabe jezika je treba ponovno poudariti, da je uporaba zvez »generična ženska oblika« ali »generična raba ženskega spola« ali »povzdignjenje ženske oblike v jeziku« ipd. v smislu systemskega poseganja v jezik posledica tega, da smo v sklepu Senata FF UL (april 2018), ki teh pojmov ne uvaja in še manj predpisuje, preprosto prebrali preveč. Kot je bilo pojasnjeno, v sklepu ni nihče zapisal in tudi ne sugeriral, da je, kot zaključuje preneka-tera napačna interpretacija, z njim ukinjena generičnost moške slovnične oblike, ki jo zdaj kani na enako izključujoč način nadomeščati ženska generična oblika. Zgolj z izrabo možnosti *izbire* jezikovnega sredstva ni mogoče poseči v jezikovni sistem in *uvesti* nove kategorije, tudi če bi to želeli. Cilj sklepa je mogoče razumeti kot zgled, torej akcijo na mikroravni, ki spodbuja k refleksiji o ustaljenosti jezikovnih navad ter krepi konkurenčnost spolov v jezikovnem izrazu, pri čemer se ob tej priložnosti odpira/nadaljuje še kako dobrodošla razprava o nebinarnem pojmovanju spolov in o transspolnosti v jeziku. V mnogih govornih skupnostih in mednarodnih organizacijah ni več sporno, da izbira moškega slovničnega spola ni zgolj stvar slovničnega pravila, ampak stvar moškosti kot norme.

Tjaša Markežič in Irena Stramljič Breznik

ALI SE NA RAZPIS ZA DELOVNO MESTO *PROFESORJA* LAHKO PRIJAVI TUDI *PROFESORICA*?

Prispevek prikazuje klasifikacijo ženskospolskih poimenovanj za poklice, povzeto po Statističnem uradu RS. Zastopanost tovrstnih izrazov smo preverili v različnih jezikovnih virih – v obeh izdajah *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, v *Slovenskem pravopisu* in korpusih *Gigafida 2.0*, *Nova beseda* in *Kres*. Na podlagi opravljenega pregleda ugotavljamo dvoje: a) v novejših jezikovnih virih je več poklicnih feminativov kot v starejših; b) zgolj ženskospolska poimenovanja za poklicne dejavnosti so v manjšini, a je pri tem pojavnost moškospolskih oblik prav tako pogojena s časovno zaporednostjo izida/objave jezikovnega vira.

Opažamo, da se, vsaj z jezikovnega vidika, stremi k ohranjanju enakopravnosti spolov na trgu delovne sile in ob delitvi dela. Uresničevanje le-tega v praksi smo preverjali v razpisih za delo, objavljenih na spletnih straneh Zavoda za zaposlovanje RS, v katerih prevladuje navajanje zgolj moškospolskega poimenovanja za poklic; enakovredna raba žensko- in moškospolskega poimenovanja ne dosega niti dveh odstotkov. Čeprav se na prvi pogled zdi, da nam bo uspelo preurediti vrednostni sistem naše družbe v smislu celovite integritete človeka, kaže, da je ženska kot družbeno bitje v praksi še vedno zapostavljena.

Blaž Šoba

GOSPA PROFESOR, GOSPA DOKTOR. NESPOŠTLJIVO?

V slovenščini se pogosto srečujemo z uporabo besednih zvez tipa gospa profesor, gospa doktor. Pojavljajo se v kontekstih, ki predstavljajo nagovarjanje – začetno prvino vsakega človeškega odnosa. Na prvi pogled deluje tako naslavljanje nespoštljivo, če vemo, da besedi profesorica in doktorica obstajata, a se namesto ujemanja kot slovničnega razmerja vseeno poslužimo primika. Pa je to res tako sporno? Ali morda obstaja tudi argument, ki bi upravičil rabo primične zveze? Ta se v praksi kaže kot racionalnejša, izpeljati pa je treba še slovnično pravilo, ki bi tovrstno rabo utemeljilo. V referatu bom poskušal poiskati odgovor na to vprašanje, da bi premislek osmislil tudi družbeno in kulturno, pa si bom pomagal z vzorci izražanja spola v besednih zvezah, kakršne pozna ruščina. Za to je namreč značilno, da se z izražanjem spolskih oblik obremenjuje bistveno manj, vprašanje spoštovanja pa odpira v drugačni luči in diametralno nasprotno kot mi. Za nekatere ruske poklice ni nespoštljivo to, da se za ženske uporablja moška oblika, temveč nasprotno – uporaba ženske oblike, ker tako tvorjenje pogosto velja za zaničevalno. Kaj pa mi? Smo že opravili s tem razmislekom?

Referatu bom dodal kratko obravnavo problematike samostalnikov skupnega spola in kratko primerjavo še z drugimi slovanskimi jeziki (poleg slovenskega in ruskega).

SPOL IN SPOŠTOVANJE

BELEŽKE:

SPOL IN SPOŠTOVANJE

BELEŽKE:

